

MAELUMINISTEERIUM

Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030

KOKKUVÕTE

Eessõna

„Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ (PõKa 2030) seob tervikult põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse, toiduainetööstuse ning maa- ja rannapiirkondade arengusuunad. Arengukava eesmärk on kaasa aidata nende valdkondade konkurentsivõime suurenemisele, toidujulgeolekule, maa- ja rannapiirkondade kestlikule arengule, heale taime- ja loomatervisele, muldade seisundi paranemisele, toiduohutusele ning puhta keskkonna ja liigilise mitmekesisuse säilimisele. Sellega loob PõKa 2030 neis valdkondades lisandväärtuse suurendamise eeldused, võttes arvesse biomajanduse, säästva arengu ja keskkonnavalaseid eesmärke, ning loob võimalusi valdkondadevaheliseks koostööks.

Maailm meie ümber muutub kiiresti. Eesti põllumajanduse ja kalanduse kestlikkuse, arengu ja konkurentsivõime tagamiseks on oluline muuta paremaks kõigi osapoolte (ettevõtjad, avalik sektor, haridus-, teadus- ja arendusasutused, mittetulundusühingud jm) tööd ning parandada toodangu kvaliteeti. Arengukavas on eesmärkide saavutamiseks vajalikud sekkumised jagatud seetõttu kaheksa tegevussuuna vahel: põllumajanduskeskkond; taimetervis, loomade tervis ja heaolu; toiduohutus; kvaliteetsed sisendid põllumajanduses; põllumajandussaaduste tootmine, väärindamine ja turustamine; maa- ja rannapiirkonna areng; teadus ja innovatsioon ning teadmussiire; kestlik kalandus. PõKa 2030 eesmärkide täitmisesse panustab ka erasektor oma valdkondlike arengukavade tegevustega.

Kaheksa tegevussuuna kaudu aitab PõKa 2030 kaasa ligi kolmekümne valdkonna arengukava eesmärkide saavutamisele. Ühtlasi toetab PõKa 2030 riigi keskse strateegia „Eesti 2035“ ja ÜRO tippkohtumisel vastu võetud tegevuskava „Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030“ ning Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21“ selliste eesmärkide saavutamist nagu majanduslik toimetulek, toiduga kindlustatus, tervis ja heaolu, säästev tootmine ja tarbimine, ookeanid ja mereressursid, Maa ökosüsteemid ning Eesti kultuuriruumi elujõulisus. Arengukava on Euroopa Liidu (EL) ühise põllumajandus- ja kalanduspoliitika programmiperioodi (2021–2027) planeerimise aluseks Eestis ning aitab ühtlasi ellu viia Euroopa rohelise kokkuleppe meetme „Talust toidulauale“ eesmärki liikuda kestlikuma toidusüsteemi suunas.

PõKa 2030 koostamisest võttis osa üle 500 eksperdi enam kui 140 asutusest ja organisatsioonist. Arengukava viiakse ellu koostöös põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse, toiduainetööstuse ning maa- ja rannapiirkondade arengu teemadega tegelevate partneritega. Arengukava elluviimist juhivad maaeluminister ja keskkonnaminister.

Urmas Kruuse
Maaeluminister

Tiina Saron
Maaeluministeri kantsler

Sisukord

Visioon ja eesmärgid	4
Kontekst: globaalsed makrotrendid ja Eesti majanduslik positsioon, riigi üldine sekkumisloogika	5
Ootused biomajandusele, elu- ja looduskeskkonna paranemisele, ekspordile ning maapiirkonna terviklikule arengule	7
PõKa 2030 eesmärgi saavutamise moodsikud	9
Tegevussuund 1. Põllumajanduskeskkond.	10
Tegevussuund 2. Taimetervis, loomade tervis ja heaolu	12
Tegevussuund 3. Toiduohutus	14
Tegevussuund 4. Kvaliteetsed sisendid põllumajanduses	16
Tegevussuund 5. Põllumajandussaaduste tootmine, väärindamine, turustamine	19
Tegevussuund 6. Maa- ja rannapiirkonna areng	22
Tegevussuund 7. Teadus ja innovatsioon ning teadmussiire	24
Tegevussuund 8. Kestlik kalandus	26
Statistikat	29
Arengukava teostamine	32

Visioon ja eesmärgid

PõKa 2030 **visioon** on „Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada“. Selle kohaselt on hea mainega Eesti toidul aastal 2030 nõudlus nii kodu- kui ka välisriigidel, mis tagab kõigile tarneahelas osalejatele piisava sissetuleku toodetud saaduste, toidu ja pakutavate teenuste eest. Head maaelu iseloomustab atraktiivne elu- ja ettevõtluskeskkond, kus on võimalik teha hästi tasustatud ja mitmekesist tööd ning tegutsevad ühtehoidvad aktiivsed kogukonnad. Seetõttu on aastal 2030 elu maal väärtustatud, arenenud ja jõukas ning seal on ruumi nii suurtele kui ka väikestele ettevõtetele, kes panustavad maamajanduse arengusse.

PõKa 2030 **üldeesmärk** on, et Eestis on kohalik toit eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised. Üldeesmärgi saavutamiseks peab põllumajandus- ja kalandussektori ning toidutööstuse toodang olema väga hea kvaliteediga, uuenduslik ning toodetud keskkonnasõbralikult. Selleks on tarvis rohkem koostööd nii valdkondade sees kui ka eri sektorite vahel, ning tuleb rakendada uusimaid teadustulemusi ja parimaid tehnoloogiaid.

Arengukaval on kaks alaeesmärki. Esimese alaeesmärgi *Tark ja kestlik põllumajandus, toidutootmine ja maaelu ning ohutu toit ja hoitud keskkond* saavutamiseks on seotud seitse lõimuvat tegevussuunda. Teine alaeesmärk *Kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ja kalavarude jätkusuutliku majandamise* hõlmab ühte tegevussuunda. Arengukava eesmärgid ja tegevussuunad arvestavad nii kestliku arengu kui ka kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise vajadustega. Horisontaalsed arendusteemad hõlmavad biomajandust, eksporti ning keskkonda ja maapiirkonna terviklikku arengut.

PõKa 2030 VISIOON

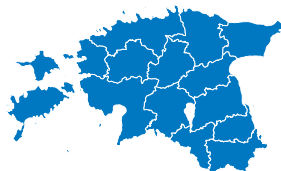
Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada!

ÜLDEESMÄRK

Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised

ALAEESMÄRK

Tark ja kestlik põllumajandus, toidutootmine ja maaelu ning ohutu toit ja hoitud keskkond

ALAEESMÄRK

Kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ja kalavarude jätkusuutliku majandamise

Tegevussuunad

Horisontaalsed arendusteemad

Biomajandus, eksport, keskkond ja maapiirkonna terviklik areng

Kontekst: globaalsed makrotrendid ja Eesti majanduslik positsioon, riigi üldine sekkumisloogika

Ülemaailmselt on põllumajanduse, kalanduse ja toidutööstusega seotud valdkondades toimunud viimastel kümnenditel märkimisväärsed muutused. Peamiselt on need seotud suurenenud sissetulekute, uute tehnoloogiate, keskkonnaseisundi, tarbijate hoiakute ja eelistuste muutumise, kaubanduse liberaliseerimise, energeetika ja linnastumisega. Sellega on kaasnenud eelkõige tarbimise ja globaalse kaubavahetuse suurenemine, tootmise intensiivistumine ja kontsentreerumine.

Kliimamuutuste tõttu on keskseks teemaks tõusnud loodusressursside jätkusuutlikum kasutamine. Äärmuslike ilmastikutingimuste sagenemine ja globaalne soojenemine viivad suurte maa-alade kõrbes-tumiseni ning põhjustavad piirkonniti ulatuslikku veepuudust. Need suundumused võivad omakorda viia ressursikonfliktideni ning suurema väljarändeni mõjutatud piirkondadest.

OECD ja FAO prognoosivad ka edaspidiseks kasvavat nõudlust põllumajandussaaduste järele. Selle põhjuseks on kiire rahvastiku kasv eelkõige Aasias ning Saharast lõuna pool asuvates Aafrika riikides. Põllumajandustootmise arengut maailmas veavad saagikuse suurenemine taimekasvatuses ning liha- ja piimatootmise laienemine. Samas on oluline tarneahelas tekkivate toidukadude vähendamine. Sellest tulenevalt prognoositakse, et põllumajanduskaubandus kasvab aeglaselt, kuid stabiilselt, ning rahvusvaheliselt kaubeldavate põllumajandussaaduste hinnad märkimisväärselt ei tõuse.

Eesti toimimiskeskonda kujundab olulisel määral kuulumine ELi, mis on maailma suurim põllumajandussaaduste eksportija ja importija. ELi toidutööstuse toodang paistab silma kõrge kvaliteedi ning mitmekülgisusega. ELis kehtivad ranged toiduohutuse ning keskkonnanõuded toetavad ELi toidu positiivset kuvandit. ELi ühispoliitika tagavad ühtsed turureeglid. ELis tervikuna on üha olulisem bioressursi, kõrvalsaaduste ja jäätmete tõhusam ära kasutamine.

Seega on Eestil toidu tootmiseks head eeldused. Siin on laialdased veeressursid, mis annab meile tugeva konkurentsieelise. Kliimaprognoside kohaselt võib meie piirkond olla üks vähestest, kus tootmistingimused ajas pigem paranevad, ehkki on arvatud, et ilmastik võib muutuda senisest äärmuslikumaks ja ettearvamatumaks.

Avatud ning ekspordile orienteeritud väikeriigina peab Eesti panema suurt rõhku rahvusvahelisele koostööle, nii mitme- kui kahepoolsete kaubandus- ja koostöösuhete arendamisele kui ka koostööle rahvusvaheliste organisatsioonidega, et kasutada parimat rahvusvahelist teadmust globaalsete suundumustega kohandamiseks. Peame muutlikus loodus- ja majanduskeskkonnas olema valmis maandama strateegilisi riske ning oma kogemustele tuginedes olema suutlikumad ELi võtmepoliitikate, s.o ühise põllumajanduspoliitika ja kalanduspoliitika, kujundamisel Eesti huvidele vastavaks. Eesti üldise positiivse kuvandi loomisele aitab kaasa ka arenguabisse panustamine. Selle kaudu arendatakse välissuhteid ja luuakse täiendavaid kontakte, mis on toodete ning teenuste uutele turgudele ekspordimisel eelduseks.

Riigi sekkumisloogika üldise aluse moodustab era- ja avaliku hüve vahekord. Piiratud ressursside olukorras peab riik tagama toimiva majanduskeskkonna, mis tähendab eelkõige teadmistel põhinevaid ja eri sihtrühmadega läbiräägitud otsuseid, ühiskonna ootustele vastava õigusruumi ning kestlike toimimismisnormide tagamist, strateegiliste riskide maandamisega seotud järelevalveteenuste pakkumist, samuti kaubandusvõimaluste avardamist. Tagastamatut abi tuleks kasutada ennekõike majanduslikult vähetootlike investeeringute puhul, näiteks kliima- ja keskkonnanõuete täitmine ning sotsiaalse ettevõtlusega seotud investeeringud, kuid ka väikeste ettevõtete ja põlvkondade vahetusega seotud meetmete puhul. Tootlike investeeringute rahastamisel tuleks eelistada finantsinstrumente. Oluline on ettevõtjate teadlikum tegutsemine ja vastutuse võtmine riskide juhtimises.

Ootused biomajandusele, elu- ja looduskeskkonna paranemisele, ekspordile ning maapiirkonna terviklikule arengule

Ootused biomajandusele

ELi riikide võrdluses on Eesti bioressurssidega suhteliselt hästi varustatud, kuid kitsaskohaks on nende majandamisel loodav kasin lisandväärtus – suur osatähtsus on töötlemata või vähetöödeldud toodangu ekspordil. Biomajanduse üks oluline suund on biojääkide ja kaassaaduste kasutuselevõtt, mis ei ole Eestis seni laialt levinud. Teadus- ja arendustöö kaasabil ning teadmussiirde toel tuleb saavutada tööstuslike biotehnoloogia lahenduste loomine ja kasutuselevõtt. Tähtis on põllumajandus- ja kalandussektori kaasamine nimetatud kitsaskohtade kõrvaldamisse ja kõrgema lisandväärtuse loomisse. Vajalik on panustada esmatootjatele sobivate bioväärimistehaste rajamisse ja toetada vajalikku teadus- ja arendustegevust, sh piloot- ja näidisprojekte. Suur arengupotentsiaal on merevesiviljeluse ja meretööstuse biotooraine kasutamisel.

Ootused elu- ja looduskeskkonna paranemisele

Eestis on head eeldused keskkonnasõbralikuks toidutootmiseks. Tulenevalt loodusressursside olukorrast, kliimamuutustest ja ühiskonna ootustest peavad põllumajandus- ja kalandussektor loodus- ja elukeskkonda kasutades seda hoidma. Tähtis on tagada, et põhja- ja pinnavesi oleks heas seisus; maa- ja mullakasutus tasakaalustatud ja jätkusuutlik; looduse elurikkus, liigid ja elupaigad säiliks; oht inimeste ja loomade tervisele oleks ära hoitud; maastikud püsiks mitmekesised ning kliimamuutuste mõjuga arvestatakse. Senisest enam tuleb tähelepanu pöörata lahendustele, mis võimaldavad põllumajandus- ja kalandussektoril vähendada taastumatute ressursside kasutamist ja vähendada toidukadusid ja -raiskamist kõigis väärtusahela etappides.

Ootused ekspordile

Eestil on head eeldused toidukaupade eksportimiseks, ent konkurentsivõimeliste toodete loomiseks ja arvestatavate mahtude saavutamiseks on kodumaise tooraine töötlemise võimekuses ja mahepõllumajanduse tootlikkuses vaja arenguhüpet, kasutades selleks ka ühistegevuse võimalusi. Tähtis on tunda turgude eripärasid ja tarbijate eelistusi ning reageerida turunõudlusele. Tarbijate ootused toiduohutuse, loomade heaolu, tooraine kasvukeskkonna puhtuse ja tootmise keskkonnamõjude suhtes muutuvad üha olulisemaks. Neile vastamine ja selle hästi nähtavaks muutmine annab nii ettevõtetele kui ka Eesti toidule laiemalt täiendava kvaliteedimärgi. Ekspordi arenguks on vajalik globaalne liberaalne kauplemisskeskkond, mille kindlustamine nõuab Eestilt rahvusvahelist ja ELi tasemel tehtavat koostööd ja kohalolekut.

Ootused maapiirkonna terviklikule arengule

Maapiirkond on elujõuline, kui see on avatud ning suudab ära kasutada võimalusi, mis kaasnevad sotsiaalmajanduslike ja keskkonnavalaste muutuste ja suundumustega. Selleks, et maal oleks hea elada ja maapiirkonnad oleksid elujõulised, tuleb sealsete probleemide ning võimalustega tegeleda terviklikult, arvestades inimeste ja kogukondade, ettevõtluse ja töökohtade ning taristu ja elukvaliteedi kindlustamiseks vajalike teenustega. PõKa 2030 näeb ette sekkumised elu- ja ettevõtluskeskkonna terviklikuks arendamiseks, maapiirkonda elama asumiseks, noortele suunatud tegevuste edendamiseks, kogukondade rolli tugevdamiseks ja kohalikus elus kaasa rääkimiseks, maaelu kuvandi ja maaelu rolli teadvustamiseks ning maapiirkonnas ettevõtluse edendamiseks.

PõKa 2030 eesmärgi saavutamise mõõdikud

1 KHG heide ohjamise eesmärgi, mõõtmismetoodikaid ja mõõdikut täpsustatakse kas 2022. a või PõKa vahehindamise (2023) järel, kui vastavad uuringud on läbi viidud ning uuringute tulemused seda võimaldavad.

TEGEVUSSUUND 1

Põllumajanduskeskkond

Eestis on mitmekülgne põllumajandusmaastik ja hästi säilinud elurikkus. Keskkonnasõbraliku majandamise toetusega on hõlmatud 45% ja mahepõllumajanduslikult majandatakse ligi 21% kasutatavast põllumajandusmaast. Kaitstavatel aladel hooldatavad poollooduslikud kooslused, mis kliima- ja elurikkuse eesmärgi kõige enam toetavad, moodustavad 3% kasutatavast põllumajandusmaast. Need on taimekahjustajate looduslike vaenlaste ja tolmeldajate tuumikalad, mis pakuvad ökosüsteemiteenust kogu põllumajandusmaale.

Mineraalväetiste kasutamine on suurenenud ja loomakasvatus on kontsentreerunud suurematesse tootmisüksustesse – põllumajanduse intensiivistumine suurendab survet keskkonnale. Kuigi nitraatide sisaldus Eesti jõgedes on stabiilne ning järvedes ja rannikumeres madal, on Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala põhjavee nitraatiooni sisaldus suurenenud. Seire käigus on nii põhja- kui ka pinnaveest leitud taimekaitsevahendite jääkide piirväärtuse ületusi. Kuigi põllumajandusliku päritoluga kasvuhoonegaaside heitkogused on võrreldes 1990. aastaga poole väiksemad, suurenesid need kogused 17% perioodil 2005–2017. Väetiste kasutamine lähtuvalt põllumuldade agrookeemilistest omadustest ning põllumuldade taimetoitainete- ja huumusbilansi koostamine on vähe levinud. Liigirikust iseloomustav põllulindude indeksi trend on langev. Jätkuv survegur elurikkusele ja maastikele on invasiivsed võõrliigid.

EESMÄRGID

- Väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise negatiivne mõju keskkonnale on vähene.
- Põllumajandustootmise negatiivne mõju kliimamuutusele ja õhukvaliteedile on vähenenud ning positiivne mõju on suurenenud.
- Säilinud on põllumajandusmaa elurikkus ja maastiku mitmekesisus ning tagatud on ökosüsteemi teenuste toimimine.

Tegevus eesmärkide saavutamiseks

- Tihendatakse taimekaitsevahendite turustamise ja kasutamise, väetiste kasutamise, põllumajandusest pärinevate toitainete ning mulla bioloogilise seisundi ja elurikkuse järelevalvet ja seiret.
- Rakendatakse digilahendusi taimetoitainete ja huumusbilansi arvutamiseks ning hakatakse koguma andmeid toitainete bilansi arvutuste kohta põllumajandusettevõtetes.
- Põllumajanduses soodustatakse ringmajanduse põhimõttele tuginevaid lahendusi ja mineraalväetiste asendamist kohalike väetistega.
- Tõhustatakse taimekaitsevahendite ja nende toimeainete hindamist, määratud ulatuses kasutuspiirangute seadmist ning uute ja ohutumate taimekaitsevahendite turule toomist.
- Põllumajanduskeskkonna meetmed kujundatakse selliselt, et need võimaldaksid laialdast rakendamist, hõlmaksid võimalikult suurt osa põllumajandusmaast ning potentsiaalsetest saasteallikatest või kasutatavatest tehnoloogiatest.
- Soodustatakse mahepõllumajandust ning keskkonnasäästlikke praktikaid, mis säästavad pinna- ja põhjavett, soosivad muldade elurikkust ning väldivad erosiooni ja toitainete kadu.
- Investeeringute toetamisel eelistatakse kliimasäästlikke ja õhusaastet vähendavaid tehnoloogiaid.
- Toetatakse säästlikku ja mitmekesist maa kasutust – turvasmuldadega põllumajandusmaa muutmist püsirohumaaks, asjakohastel juhtudel veerežiimi looduslikkuse taastamist või veetaseme kontrollitud tõstmist, väiksemate põldude rajamist, liigirikaste rohu- maade säilitamist, maastikuelementide ja põllumajanduslikku elurikkust toetavate alade loimimist põllumajandusmaastikesse.

Tegevussuund 1 toetab ÜRO säästva arengu eesmärke:

TEGEVUSSUUND 2

Taimetervis, loomade tervis ja heaolu

Soodsa geograafilisele asendi tõttu on Eestis taimede ja loomade tervise tase hea. Eesti loomakasvatust toetab hea kohalik söödabaas ning tänapäevased farmitehnoloogiad. Samas soodustavad kaubanduse globaliseerumine ja kliimamuutus uute taimekahjustajate ja loomataudide levikut.

Probleemiks on vähenenud seiremaht, mis ei anna täit ülevaadet peamiste majanduslikult oluliste karjapõhiste loomataudide levikust, ning bioturvalisuse tagamine. Ühiskonnas on hüppeliselt tõusnud ootused loomade heaolu, läbipaistva nõuetekohase loomakasvatuse ning täiendavate kõrgemate standardite suhtes. Loomapidajatele on makstud loomade heaolu toetust, et motiveerida minimaalsest kõrgematele nõuetele vastavat loomakasvatust. Samuti toetatakse loomade heaolu mahemeetmega.

Eestis rakendatakse antibiootikumiresistentsuse (*antimicrobial resistance*, AMR) riikliku programmi, kuid toidu- ja söödakäitlejate, veterinaaravimite ning põllumajandusloomade registrid ei võimalda koguda ja analüüsida andmeid veterinaaravimite kasutamise kohta, mis on aga oluline sisend AMR-i väljakujunemise pärssimiseks.

Uue ELi taimeterviserežiimis on tähtsal kohal liikmesriikide ühine ohtlike taimekahjustajate seire süsteem ja kriisivalmidus kahjustajate varajaseks avastamiseks ja kiireks kontrollimeetmete kohaldamiseks. Tootjate koolitamisega ja kauplejate teavitusega saab neid motiveerida tegema otsuseid, mis panustaks taimetervisse heasse seisundisse ning parandaks tootjate konkurentsivõimet.

EESMÄRGID

- Eesti on vaba ohtlikest taimekahjustajatest.
- Eesti on vaba eriti ohtlikest loomataudidest.
- Üldine karjatervise tase ja loomade heaolu paraneb.

Tegevus eesmärkide saavutamiseks

- Rakendatakse süsteemset riskipõhist järelevalvet taimetervis ning loomade tervise ja heaolu nõuetekohasuse tagamiseks, sh tagatakse vajalikus mahus seire ja kontrollid riigipiiril ja tõhustatakse loomade heaolu reeglite järelevalvet põllumajandusloomade pidamisel, veol ja hukkamisel.
- Julgustatakse sektorit rohkem rakendama vabatahtlikke programmilisi tegevusi, nagu taimekahjustajatega seotud riskijuhtimiskavad, loomaheaolu märgistus, kvaliteediprogrammid, loomataudide tõrjeprogrammid, karjaterviseprogrammid jms, mis mõjutavad taime- ja karjatervist ning ekspordivõimekust.
- Soodustatakse kõrgemate loomatervise ja heaolustandardite rakendamist erinevate toetuskeemide kaudu.
- Jätkatakse AMRi riikliku programmiga loomatervise valdkonnas eesmärgiga järgida põhimõtet „Üks tervis“ (*One Health*) ning luuakse antimikroobsete ravimite kasutamise kohta andmete kogumise süsteem.
- Otsitakse võimalusi loomsete kõrvalsaaduste väärindamiseks.
- Korrastatakse registreid e-riigi võimalusi kasutades, luuakse andmestruktuur vabatahtlikuks andmevahetuseks ettevõtjate ning riiklike organisatsioonide vahel, et vähendada aruandluse vajadust.
- Suurendatakse poolte teadlikkust taimetervisest ning loomade tervist ja heaolu mõjutavatest loomakasvatuse aspektidest, nagu farmitehnoloogiad, söötmine, karjaterviseprogrammid, loomaheaolu, bioturvalisus jt.

Tegevussuund 2 toetab ÜRO säästva arengu eesmärke:

TEGEVUSSUUND 3

Toiduohutus

Toiduohutuse tagamise olukord on Eestis hea. Seda soosivad looduslikud ja kliimaatilised tingimused ning puhta joogivee kättesaadavus. Kodumaist toitu hindab usaldusväärseks 94% tarbijatest.

Eestis on toiduohutusega seonduv õigusruum reguleeritud peamiselt ELi õigusaktidega. Lisaks arvestatakse rahvusvahelist toidukaubandust reguleeriva ühtsete toidustandardite programmiga *Codex Alimentarius*. Toiduohutuse valdkonna õigusraamistik on välja kujunenud ja seda uuendatakse lähtuvalt uutest teadusandmetest ja riskiteguritest, nagu e-kaubadus, otseturundus, globaliseerumine, tehnoloogia areng, kliimamuutus, tarbijate toiduvalikud jne. Riskihindamisvõimekuse tõstmiseks vahetatakse infot ja tehakse koostööd Euroopa Toiduohutusametiga ja teiste ELi liikmesriikide asutustega.

Eestis on riskipõhine järelevalvesüsteem, mida toetab laborite võrgustik ning üha enam IT-lahendused. Järelevalveasutuste prioriteediks on otsesed rahvatervise riskid (toidutekkelised nakkushaigused), kuid pikaajalise mõjuga riske (nt saasteained, lisaained, GMO) on seni hinnatud ebapiisavalt. Tulenevalt uutest mõjuteguritest lisandub järelevalveasutuste ülesannete hulka uusi valdkondi (nt toidupettused, toidu reformuleerimine ja AMR).

Toidukäitlejate arv suurenes aastatel 2013–2018 umbes viiendiku võrra. Toidukäitlejate teadlikkus toiduohutusest on üldiselt kasvanud, kuid on veel ebaühtlane. Osa toidukäitlejaid on lisaks kehtivate nõuete täitmisele juurutanud täiendavaid vabatahtlikke kvaliteedisüsteeme (nt ISO, BRC).

Tähelepanu tuleb pöörata tarbijate toiduohutusealasele teadlikkusele ja oskusele teha teadlikult tervist toetavaid valikuid. Tarbijale suunatud süstemaatilisi toiduohutuse teemalisi teavituspprogramme ei ole seni tehtud ja võib eeldada, et teadlikkus on ebaühtlane.

EESMÄRGID

- Eestis toodetud ja tarbitud toit on ohutu.
- Tarbija teadlikkus toiduohutusest on kõrge ja tema valikud on tervist toetavad.

Tegevus eesmärkide saavutamiseks

- Rakendatakse mitmeaastasel kontrollkaval baseeruv süsteemne riskipõhine järelevalve ning panustatakse uute riskidega seonduva järelevalve arendamisse.
- Pööratakse suuremat tähelepanu pikaajalise mõjuga riskidele, tehes tõhusamat järelevalvet.
- Ekspordivõimekuse suurendamiseks tehakse sihtkohariikide nõutavaid täiendavaid tegevusi, sh nõuetekohasuse kontrolli, seiret jms.
- Analüüsitakse ja vajadusel tõhustatakse toidutekkeliste nakkuspuhangute põhjuste väljaselgitamise süsteemi.
- Toetatakse käitlejate toiduohutuse koolituste läbiviimist. Tarbija toiduteadlikkust suurendatakse erinevate programmide ja kampaaniatega. Sihtrühmade toiduteadlikkuse suurendamiseks edendatakse sidusrühmade teadlikkust.
- Analüüsitakse tarbija tervist toetavaid valikuid suunava vabatahtliku märgisüsteemi loomist ja/või rakendamist. Kaalutakse võimalust luua tarbijasõbralik teavitussüsteem käitleja toiduohutuse olukorra kohta (nt *Smiley* süsteem).
- Julgustatakse ja toetatakse sektorit rohkem rakendama vabatahtlikke kvaliteedisüsteeme (nt ISO, BRC).

Tegevussuund 3 toetab ÜRO säästva arengu eesmärke:

TEGEVUSSUUND 4

Kvaliteetsed sisendid põllumajanduses

Põllumajandusmaa on Eestis üldiselt ekstensiivses kasutuses, kuid looma- ja taimekasvatuse intensiivsus on ebahühtlane. See tekitab teatud piirkondades keskkonnasurvet ning teistes piirkondades võib osa põllumajandusmaast jääda kasutuseeta. Eesti põllumuld kannatab orgaanilise aine ja toitainete vähenemise, tihenemise, ning piirkonniti ka hapestumise all. Endisel põllumajandusmaal on muld hävinenud teede ja hoonete ehitamise tõttu. Enam kui poole põllumajandusmaa sihtotstarbelise kasutamise eelduseks on toimivad maaparandussüsteemid, kuid enamik neist vajab korrastamist.

Eesti sordiaretuse põhiohk on kohalikesse oludesse sobivate, haiguskindlate ja hea kvaliteediga teraviljade, õlikultuuride, heintaimede, köögiviljade ning puuvilja- ja marjasortide aretamisel. Kasvanud on nõudlus proteiinikultuuride ja mahepõllumajandusse sobivate sortide järele. Eestis toodetakse sertifitseeritud seemet järjest rohkem, samas kasutatakse seda teiste riikidega võrreldes vähem. Sertifitseeritud seemnekartuli ning puuvilja- ja marjakultuuride istutusmaterjali tootmisel on kasvuruumi. Probleemiks on sordiomanike õiguste kaitse.

Põllumajandusloomade aretus on Eestis heal tasemel. Piimatoodangult lehma kohta on Eesti jõudnud ELis esimeste sekka, lihavesikasvatuses on suurenenud puhtatõuliste aretusloomade arv. Riik toetab

tõuraamatu ja aretusregistri pidamist, jõudluskontrolli ning geneetilise väärtuse hindamist. Vaatamata pidamis- ja aretustoetustele on eesti maatõugu veis, eesti vutt, kihnu maalammas, eesti hobune, eesti raskevehobune ning tori hobuse universaalsuund ja vana-tori suund jätkuvalt ohustatud töö staatuses ja vajavad kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse säilimiseks erilist tähelepanu.

EESMÄRGID

- Põllumajandusmaa võimaldab mitmekesist põllumajandustootmist.
- Põllu- ja aiakultuuride sortide ning taimse paljundusmaterjali valik on mitmekesine, kvaliteetne ja kohalikesse oludesse sobiv.
- Tõuaretusega on tagatud Eesti oludesse sobivad töud ja geneetiline mitmekesisus.

Tegevus eesmärkide saavutamiseks

- Piiratakse kõrge viljelusväärtusega põllumajandusmaa hõlmamist ehitiste ja metsastamisega.
- Maadele, millele põllumajanduses kasutust ei ole, otsitakse uusi kasutusviise, mis toetavad biomajanduse arengut või loodushoiueesmärke.
- Muldade kaitseks rakendatakse keskkonnanahoidlikke meetmeid, nagu liblikõieliste kasvatamine ning haljasväetiste ja sõnniku kasutamine. Senisest enam toetatakse hapestunud muldade neutraliseerimist.
- Toetatakse maaparandusinvesteeringuid, seejuures arvestatakse keskkonna- ja kliimaalaseid eesmärke ning riske.
- Edendatakse kohalikesse tingimustesse sobivate, turunõudlusele vastavate ja ekspordipotentsiaaliga sortide aretamist ning resistentsusaretust.
- Toetatakse kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse seisukohast oluliste kohalike sortide kasutuses hoidmist. Säilitatakse ja uuritakse põllumajanduskultuuride, nende metsikute sugulasliikide ja rahvaselektsioonisortide geneetilist ressursi.
- Tegeletakse Eesti oludesse sobivate sortide sordilehtede ja kaitsega ning pakutakse sordi registreerimis- ja majanduskatse läbi viimise teenust, et tagada sobivate sortide laiem valik.
- Tagatakse kaitsealuste sortide omanike õigused nii seemne ja paljundusmaterjali turustamisel kui ka omatarbeks tootmisel.
- Käivitatakse seemnete ning puuvilja- ja marjakultuuride istikute sertifitseerimise süsteem.
- Propageeritakse Eestisse sobivaid tõuge, sh kohalike ohustatud tõuge. Koostatakse loomade geneetilise ressursi säilitamise programm ja luuakse (ohustatud tõugude) geenipank. Toetatakse aretusühistuid tõuraamatu pidamisel ja jõudluskontrolli tegemisel.
- Loomakasvatases julgustatakse uuenduslike lahenduste väljatöötamist ja IKT-lahenduste kasutuselevõttu.

Tegevussuund 4 toetab ÜRO säästva arengu eesmärke:

TEGEVUSSUUND 5

Põllumajandussaaduste tootmine, väärindamine, turustamine

Eesti põllumajandusmaa on koondunud suurematesse ettevõtetesse, samas tegutseb suurte kõrval ka palju väikeseid põllumajandusettevõtteid. Arvestades mahemaa rohkust Eestis ja suurenevat nõudlust mahetoodangu järele ELis, on mahepõllumajandusliku tootmise arenguks palju potentsiaali. Töajõu tootlikkus on nii põllumajanduses kui ka toidutööstuses aastatega oluliselt suurenenud, kuid on ELi keskmisest väiksem. Tootlikkus on kasvanud peamiselt suurtes, tehnoloogiliselt tõhusates ja uuenduslikes põllumajandusettevõtetes. Suurte ja väikeste ettevõtete tootlikkuse erinevus suureneb.

Toiduainetööstuse ja joogitootmise ettevõtete, sh mahetöötajate arv on kasvanud. Toidutööstuse probleemiks on mastaabiefekti võimaldavate ettevõtete puudumine, väikesed tootmismahud ning vähene võimekus iseseisvaks tootearenduseks ja innovatsiooniks. Teisalt on väiksemate ettevõtete eeliseks tootmise paindlikkus. Toidutööstuse üks arengumootor on sisemaine tarbimine – kodumaist toitu eelistavad 74% tarbijatest, kuid jaekaubanduse sortimendis on Eestist pärit põhitoiduaineid vaid 59%.

Hõivatute hulk väheneb nii põllumajanduses kui ka toiduainetetööstuses. Probleemiks on nii kvalifitseeritud kui hooajatööjõu puudus ning spetsialistide ja juhtide keskmise vanuse kriitiline kasv. Noored ei huvitu põllumajanduse ja toidutööstuse töökohtadest ja vastava erihariduse omandamisest. Uute ettevõtete loomist põllumajanduses takistab põllumajandusmaa piiratus ja suur kapitalivajadus. Paremad väljavaated on köögivilja-, puuvilja- ja marjakasvatustes, kus saab tegevust alustada ka väiksemal põllumajandusmaa pinnal, kuid ka seda tüüpi ettevõtete kapitalimahukus on suur.

Tootjahindade kõikumise tõttu on sektori sissetulek aastate lõikes ebahühtlane, stabiilsust tagavad toetused ja maksuerisused. Toidutarneahelas osalejate turujõud on ebahühtlane ning koostöö vähene. Seetõttu on Eestis turutõrgete korral kokkuostuhindade langus ELi keskmisest järsem. Jaekaubandus on kontsentreerunud ja seotud ELi üleste tarnijatega, mis tugevdab jaekaubanduse turupositsiooni võrreldes põllumajandustootja ja toiduainetetööstusega. Arenguruumi on tarneahelate lühendamises ning Eesti toiduainesektori toodangu kasutamises avaliku sektoriga seotud toitlustuses.

Kuigi Eestis on ettevõtjate ühistegevuse kogemus väike, on viimasel kümnendil ühistegevus ja ettevõtetevaheline koostöö suurenenud. Intensiivsem on ühistegevus piimasektoris, kus üle poole piimast ostavad kokku piimatootjate ühistud ning nende piimatööstused. Teraviljasektoris on ühistuid kõige rohkem, kuid paari suurema ühistu kõrval on ülejäänute turujõud väike. Ülejäänud sektorites on ühistegevus nõrk.

Eesti toidukaupade väliskaubandust iseloomustab 300–400 mln euro suurune kaubandusdefitsiit. See on suurim valmistoodete puhul, viidates töötleva tööstuse võimsuse vähesusele. Enam kui kolmandik põllumajandussaadustest eksporditakse toorainena. Ekspordi sihtriikide hulk on järjepidevalt kasvanud, kuid pool ekspordist suundub kolme lähiriiki – Soome, Läti ja Leetu. Riik on aidanud eksportööre kontaktide leidmisel ja kontaktvõrgustike loomisel. Prioriteediks on olnud kolmandate riikide turgude avamine. Mahetoodete eksport on viimastel aastatel kiiresti kasvanud – peamise osa sellest moodustab teravili ning potentsiaali on loomakasvatussaadustel.

EESMÄRGID

- Eesti toiduainesektor on konkurentsivõimeline nii sise- kui välisurul.
- Tootja positsioon turul on tugev.
- Eesti tarbijad eelistavad ja tarbivad Eestis toodetud toitu.

Tegevus eesmärkide saavutamiseks

- Liigutakse ettevõtete toetamiselt neile teenuste pakkumise suunas, sh arendatakse nõuandesüsteemi, muutes seda vajaduspõhisemaks.
- Panustatakse ettevõtete ning teadus- ja arendusastutuste koostöö parendamisse, et soodustada teadmiste levikut ja innovatsiooni kõrgema lisandväärtusega toodete arendamiseks.
- Soodustatakse biomajanduslike klastrite loomist ja rohelisemate ärimudelite kasutuselevõtmist.
- Luuakse tegevuskava toidujäätmete ja -kadude vähendamiseks.
- Eelistatakse keskkonnahoidlikke tehnoloogiad ning tootlikkuse kasvule suunatud uuenduslikke ja digitaliseerimist soodustavaid investeeringuid valdkondades, kus Eestil on eelised.
- Senisest rohkem kasutatakse finantsinstrumentide võimalusi, soodustades seeläbi noorte põllumajandustootjate ning toidutööstuse mikro- ja väikeettevõtete ligipääsu kapitalile.
- Kaalutakse ühise riskifondi loomist ning käibekapitali- ja pangalaenude refinantseerimise ning garantii- ja käendusskeemide rakendamist.
- Rahastatakse kindlustustoetust mahus, mis motiveerib erasektori algatusel põhinevate jätkusuutlike ja toimivate teenuste väljatöötamist.
- Rakendatakse meetmeid, mis motiveeriks noori valdkonda suunduma.
- Toiduainetööstuses panustatakse teadus- ja arendustegevusse, tootmistehnoloogia uuendamisse ja ressursitõhusate tehnoloogiate rakendamisse.
- Toetatakse põllumajandustootjate ja toidutöötajate vertikaalset koostööd ja ühistgevust. Soodustatakse valdkonnaüleseid koostööprojekte, mis aitaksid suurendada mahtusid ja lisandväärtust tarneahelas.
- Kasutatakse senisest paremini ära ELis tootjaorganisatsioonidele loodud võimalusi oma toodangu töötlemiseks, ühisturustamiseks ja hinnaläbirääkimiste pidamiseks. Käivitatakse ühistute arenguprogramm ning erasektori ühistegevuse kompetentsikeskus.
- Panustatakse kohalike turgude ja lühikeste tarneahelate arengusse.
- Koostatakse ja rakendatakse pilootprogramm „Mahetoit lasteasutustes“.
- Töötatakse välja faktidel põhinev ühtne ja ekspordi toetav Eesti toidu kuvand.
- Viiakse ellu Eesti toidu tutvustamise ja müügi- ning ekspordiedenduse kava. Tagatakse administratiivne, poliitiline ja diplomaatiline tugi uute turgude avamiseks ja avatuna hoidmiseks.

Tegevussuund 5 toetab ÜRO säästva arengu eesmärke:

TEGEVUSSUUND 6

Maa- ja rannapiirkonna areng

Sarnaselt teistele ELi liikmeriikidele seisavad ka Eesti maapiirkonnad silmitsi struktuursete probleemidega, nagu hajaasustus, rahvastiku vähenemine, atraktiivsete töökohtade vähesus, oskuste nappus, arvestatav hooajatööjõu vajadus ning teenuste kehv kättesaadavus. Suur väljakutse on sotsiaalse ja materiaalse heaolu tagamine, selle ühtlustamine linnapiirkonna tasemega ning teenuste kättesaadavuse parandamine maapiirkonnas.

Maapiirkonna ettevõtjaid iseloomustab väike investeerimisvõime, mis tuleneb piiratud ligipääsust kapitalile. Uute väärtusahelate tekkel on üha olulisem erinevate sektorite ressursside ja tehnoloogiate kombineerimine ning ressursitõhususe kasv, sh biomajanduse valdkonnas, kus Eesti potentsiaal on alakasutatud.

Eesti maapiirkonnas tegutsevad aktiivsed kohalikud kogukonnad, mille arengut on soodustanud kogukonna juhitud ja kohalikul arengul põhinev nn alt üles lähenemine (*community-led local development, CLLD*). See on osutunud tõhusaks vahendiks kohaliku suutlikkuse ja sotsiaalse kaasatuse suurendamisel, vaesuse vähendamisel, maamajanduse edendamisel, kohaliku ettevõtluse arendamisel ja töökohtade loomisel.

EESMÄRGID

- Maapiirkonna elanikkond on aktiivne ja elujõuline.
- Maapiirkonnas on kasvava lisandväärtusega mitmekesine ettevõtlus.

Tegevus eesmärkide saavutamiseks

- Tagatakse maapiirkonna elu- ja ettevõtluskeskkonna terviklik areng.
- Pööratakse tähelepanu maapiirkonna taristu arendamisele, tõmbekeskuste terviklahenduste ning maa- ja linnapiirkondade sidustamist soodustavate tegevuste arendamisele.
- Toetatakse kvaliteetsete teenuste kättesaadavust.
- Toetatakse noorte elutingimuste parendamist.
- Jätkatakse piirkonnaspetsiifiliste programmide rakendamisega.
- Jätkatakse põllumajandust ja maaelu laiemale avalikkusele tutvustavate sündmuste (nt avatud talude päev) korraldamist avaliku ja erasektori koostöös.
- Parendatakse teabe kättesaadavust, mis tutvustab maaelu võimalusi.
- Toetatakse ümberõppe- ja töötamisvõimaluste loomist.
- Toetatakse ettevõtluse alustamist maapiirkonnas.
- Edendatakse maaturismi, propageerides maapiirkondade puhast loodust, vaikust ning puhkamisvõimalusi.
- Edendatakse ja toetatakse ühistegevust ja koostööd.
- Toetatakse ettevõtlusinvesteeringute elluviimist ning soodustatakse finantsinstrumentide laialdasemat kasutamist.
- Edendatakse lisandväärtust loovaid tegevusi ja valdkondi (biomajandust, ringmajandust, ökoturismi, innovaatilisi tootmisviise, väärindatud toodete eksporti vms).
- Koolituste abil toetatakse noorte ettevõtlusega alustamist, ettevõtluses jätkamist ja ettevõtlusalaste teadmiste omandamist.
- Toetatakse põlvkondade vahetust ettevõtluses maapiirkonnas.
- Jätkatakse LEADER-tüüpi CLLD lähenemisviisi rakendamist.
- Tegutsetakse kõiki ministereid ja pooli kaasates selleks, et maapiirkonna erisustega arvestavad ning sealsesse arengusse panustavad lisaks põllumajandus- ja kalandusvaldkonnale kõik poliitikavaldkonnad (*rural proofing*).

Tegevussuund 6 toetab ÜRO säästva arengu eesmärke:

TEGEVUSSUUND 7

Teadus ja innovatsioon ning teadmussiire

Eestis on head võimalused nii kutse- kui ka kõrghariduse omandamiseks põllumajanduse, kalanduse, toidu ja maamajanduse valdkonnas. Põllumajandusvaldkonnas on loodud nõustamisteenust korraldav üksus, kalanduse valdkonnas on olemas teabekeskus; toetatakse teadus- ja arendustegevust, teadmussiiret ning innovatsiooni.

Samas on mõningaid kitsaskohti. Probleem on vananev tööjõud ja kvalifitseeritud tööjõu nappus. Ka teadlaste ja nõustajate järelkasv on ebapiisav, mis mõjutab nõuandeteenuse ja ekspertteabe kättesaadavust ja teaduskompetentsi arengut. Nõustajate, koolitajate, õppejõudude ja õpetajate koolitamisele on vaja rohkem tähelepanu pöörata. Sektori jaoks vajalikes teatud spetsiifilistes valdkondades on vaja arendada nii teadus- ja arendusasutuste aga ka nõustajate kompetentse, samuti on vaja laiendada nõuandesüsteemi kaasatavate nõustajate ja ekspertide ringi. Teadus- ja arendustegevuse rahastamine on valdavalt projektipõhine ja ebapiisav. Teadusasutused ja ettevõtjad ei suuda piisavalt kasutada ELi rahastamisprogrammide võimalusi. Teadus- ja arendusasutuste, ettevõtete, järelevalveasutuste ning koolide vahel on vaja edendada koostööd, et anda hoogu uuenduslike lahenduste ja järelevalveasutuste oskusteabe ja sellel põhinevate teenuste jõudmisele ettevõtetesse. Valdkondlikud e-võimalused, infoallikad ja digitaliseerimistegevused vajavad senisest tõhusamat koordineerimist.

EESMÄRK

- Teadmiste loome ja teadmussiire toetab põllumajanduse ja kalanduse valdkonna eesmärkide saavutamist.

Tegevus eesmärgi saavutamiseks

- Arendatakse välja terviklik, paindlik ja hästi kättesaadav teadmussiirde- ja innovatsioonisüsteem, millega tagatakse uusima sõltumatu kodu- ja välismaise teadus- ja tehnoloogilise teabe jõudmine laia sihtgrupini (tootjad, töötajad, alustavad ettevõtjad jt). Teadmussiirde sihtgruppi laiendatakse ka tarbijatele.
- Spetsialistide ja järelkasvu tagamiseks pööratakse tähelepanu kutseõppeasutuste ja ülikoolide õppematerjalide ajakohastamisele, uusima teadusinfo kättesaadavaks tegemisele ja selle integreerimisele õppekavadesse, uute tehnoloogiate kasutamisele, digiarengule ning praktikavõimaluste parandamisele.
- Toetatakse koolitajate, nõustajate, järelevalveasutuste, teaduslaborite jm ekspertide pädevuste arendamist.
- Leitakse võimalusi pikemaajaliste, mahukamate ja interdistsiplinaarsete põllumajanduse ja toidutootmisega seotud teadus- ja arendusprogrammide, rakendusuringute, katsete ja seire rahastamiseks.
- Teaduslaborid, katsebaaside tehnika ja seadmed hoitakse aja- ja asjakohased.
- Tugevdatakse tugiteenuseid ELi rahastamisprogrammide võimaluste paremaks kasutamiseks.
- Ergutatakse koostööd eri poolte vahel, sh teadus- ja järelevalveasutuste ning esindusorganisatsioonidega.
- Teadmussiirdes, innovatsioonis ja tootearenduses kasutatakse laialdasemalt digitaalseid võimalusi, arendatakse riiklikult kogutavate valdkondlike andmete kasutamise digitaalseid tehnoloogiaid, mis aitavad luua uusi teenuseid, suurendada tarneahela läbipaistvust ja parandada sektori kestlikkust.
- Kujundatakse nii sektori kui üksikettevõtete vajadustele vastav innovatsiooni tugisüsteem, mis hõlmab tootearendust ja innovatsiooni laiemalt nii riigi- kui ka erasektoris.
- Tugevdatakse valdkondade muuseumide rolli hariduses ja põllumajanduse ajaloolise mälu hoidjana ja minevikukogemuse tulevikuks sidujana.

Tegevussuund 7 toetab ÜRO säästva arengu eesmärke:

TEGEVUSSUUND 8

Kestlik kalandus

Veekogude rohkus ja looduslikud tingimused tagavad Eestis suhteliselt hea ja mitmekesise kalavaru ning selle loodusliku taastootmise. Samas on keskkonnamuutuste ja inimtegevuse tõttu koelmupaikade arv oluliselt vähenenud. Halvas seisus on ca 50% kalapopulatsioonidest, surveteguriteks on ebapiisavad koelmud, ebaseaduslik püük, vähene selektiivsus ja liigne püügikoormus ranna- ja sisevetel.

Läänemere traalpüük on muutunud tänu investeeringutele elujõuliseks, kuid kitsaskohaks on traallaevastiku kõrge vanus. Kaugpüügi arengut piirab püügivõimsus ja laevastiku kõrge vanus. Kalandussektori teistes harudes on väikeste püügikoguste, kala vähese väärdamise ning kala- ja vesiviljelustoodete tootmis- ja töötlemisvõimsuse alakasutuse tõttu keskmine tulu väike ja investeerimisvõimekus madal. Traalpüügi ühistegevus on hoogustunud, loodud on kalanduse tootjaorganisatsioonid ja keskuhistu, kuid ranna- ja sisevete kalapüügis ei ole ühistegevus veel väga levinud. Maismaa vesiviljelus on killustunud, väikese tootmismahu juures kasutatakse palju erinevaid tootmisviise, samas nähakse uusi arenguvõimalusi merevesiviljeluses. Kogu sektoris on probleemiks tööjõu vananemine, erialaspetsialistide ja oskustööjõu puudus ning kalanduse valdkonna vähene atraktiivsus noorte hulgas. Kalapüügilubade ja andmevahetuse tarvis on loodud elektroonsed vahendid, mis on tõhustanud järelevalvet. Kutselises ranna- ja sisevete kalapüügis kasutatakse e-lahendusi tagasihoidlikult.

Ranna- ja sisevetekalandust on edukalt arendatud kogukonna juhitud ja kohalikul arengul põhineva nn alt üles lähenemise (*community-led local development, CLLD*) meetodiga, kuid kalasadamad ja lossimiskohad vajavad jätkuvalt investeringuid infrastruktuuri parandamiseks, seadmetega varustamiseks ja multifunktsionaalsuse edendamiseks. Eesti populaarseim hobi on harrastuskalapüük, kuid selle katusorganisatsioonides on vähe liikmeid.

Kalatarbimine elaniku kohta on Eestis väiksem kui ELis keskmiselt. Seega on kalatööstused suunatud ekspordile, samas moodustab külmutatud kala 65% kogu kalatoodete ekspordist. Innovatsiooni ja tootearendusse on kala ja vesiviljelustoodete tootmise ja töötlemisega tegelevad ettevõtjad investeerinud suhteliselt vähe.

EESMÄRGID

- Kalavarusid keskkonnateadlikult ja jätkusuutlikult majandades on kalavarud heas seisus.
- Keskkonnateadlik harrastuspüük laieneb.
- Kalandus- ja vesiviljelussektor on jätkusuutlik ja konkurentsivõimeline.
- Kalandus- ja vesiviljelussektori toodang on kvaliteetne, kõrge lisandväärtuse ja suure ekspordipotentsiaaliga.

Tegevus eesmärkide saavutamiseks

- Tehakse uuringuid varudega tasakaalus olevate püügivõimaluste ning asjakohaste püügireeglite kehtestamiseks. Jätkatakse püügikoormuse optimeerimise meetmete rakendamist.
- Toetatakse püügivahendite selektiivsuse suurendamist ja soovimatu kaaspüügi (sh mereimetajad ja linnud) vähendamist.
- Toetatakse koelmute ja elupaikade taastamist, kalade rändeteede avamist ning kalade asustamist.
- Toetatakse harrastuspüügiks vajaliku infrastruktuuri rajamist ning keskkonnahoiu teabelevi. Soositakse harrastuskalapüügi vabaihenduste laienemist ja tugevnemist.
- Kalapüügi seire ja järelevalve tõhustamiseks muudetakse andmevahetus elektroonseks.
- Jätkatakse kalapüügireeglite lihtsustamist ning vähendatakse rikkumismenetlustele kuluvat aega.
- Järelevalves kaasatakse hoogtöodesse vabatahtlikke (nt kudejõgede valve).
- Toetatakse ühisinvesteringuid ja algatusi, mille tulemusena saavutatakse sektoris mastaabisääst ja konkurentsieelised.
- Toetatakse keskkonnasõbralike ja energiasäästlike tehnoloogiate kasutuselevõttu ning ressursside tõhusamat kasutust maismaa vesiviljeluses (nt akvapoonika).
- Merevesiviljeluses arendatakse vetikate ja karpide kasvatamist, rakendatakse multitroofset vesiviljelust (vetikate, karpide ja kalade kasvatamine koostoimes) ning tehakse rahvusvahelist koostööd.

- Suurendatakse merekalakasvanduse toodangu juurdekasvu, eelistades selleks keskkonnasäästlikke tehnoloogiaid.
- Uute vesiviljelussuundade arendamiseks kogu väärtusahela ulatuses (kasvatamine, toorme väärimine, turustamine) luuakse temaatiline uuringuprogramm.
- Toetatakse keskkonnasäästlikku tootmist, tootlikkuse tõstmist ja lisandväärtuse kasvu, võttes kasutusse uusi arenguid võimaldavaid tehnoloogiaid ja digilahendusi ning tehes koostööd teadus- ja arendusasutustega, sh rahvusvaheliselt.
- ELis turustatavatele kalapüügi- ja vesiviljelustoodetele tagatakse võrdsed eksporditingimused ning soositakse uute turgude leidmist (nt Aasias ja Aafrikas).
- Arendatakse lühikesi tarneahelaid ja tarbijateadlikkust ning propageeritakse kala- ja vesiviljelustoodete tarbimist.
- Õppekavade kaasajastamisel ja täiendussõppe korraldamisel tõhustatakse koostööd teadus- ja haridusasutuste, ettevõtete ja avaliku sektori vahel.
- Toetatakse erialaspetsialistide ja konsulentide pädevuse suurendamist ning ettevõtjate ja töötajate kohanemist ühiskonnas (nt digitaalsete oskuste areng), sh kalandusvaldkonnas aset leidvate muutustega (nt orienteeritus kõrgema lisandväärtuse loomisele väärtusahelas).
- Edendatakse ranna- ja sisevetepüüki nii, et püügitegevusest sõltuvad kalurid saavutavad rahuldava elatustaseme ja nende investeerimissuutlikkus kasvab.
- Ranna- ja sisevete kalandust edendatakse CLLD meetodi abil, mis võimaldab arvestada kalanduspiirkondade erisustega nii püügitegevuses ja vajalikus taristuses, saagi väärimises ja selleks vajalike koostöövormide elavdamises kui ka uudsete tegevuste rakendamisel erinevates sinise majanduskasvu valdkondades (nt rannikuturism, merebiotehnoloogia, merevesiviljelus).
- Valdonna ettevõtete omavahelise parema koostöö ning ranna- ja sisevete kalanduse ühtlase arengu tagamiseks jätkatakse kordineerivat tööd ning teavitus-, koolitus- ja nõustamistegevust kalanduse teabekeskuses.

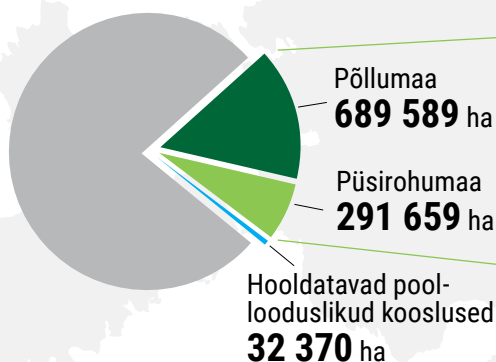
Tegevussuund 8 toetab ÜRO säästva arengu eesmäärke:

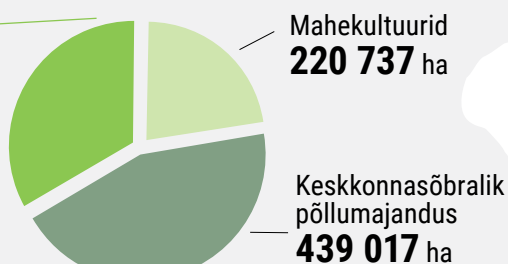
Statistikat

Kasutatav põllumajandusmaa 2019. a kokku 988 410 ha

Kasutatava põllumajandusmaa osa Eesti pindalast 2019. a

Keskonnasõbralikult majandatud põllumajandusmaa ja maepõllumajanduskultuuride kasvupinna osa kasutatavast põllumajandusmaast 2019. a

Allikad: Statistikaamet, PRIA

Põllumajandusmaad ühe elaniku kohta 2018. a

Eestis
0,76 ha

Europa Liidus
0,35 ha

Allikas: Faostat

Põllumajandusloomade arv 2019. aasta lõpus

Veised **254 000**

Piimalehmad **85 000**

Lihaveised **79 000**

Sead **301 000**

Lambad ja kitsed **75 600**

Hobused **5700** (2018)

Kodulinnud **2 150 900**

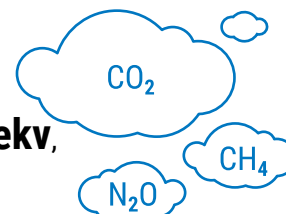

Mesilaspered **49 300**

Allikas: Statistikaamet

Põllumajandussektori kasvuhoonegaaside heitkogused

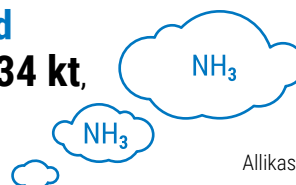
2018. aastal oli Eesti põllumajandussektori KHG koguheide **1437,79 kt CO₂ ekv**, moodustades **7,2%** KHG summaarsest heitkogusest Eestis.

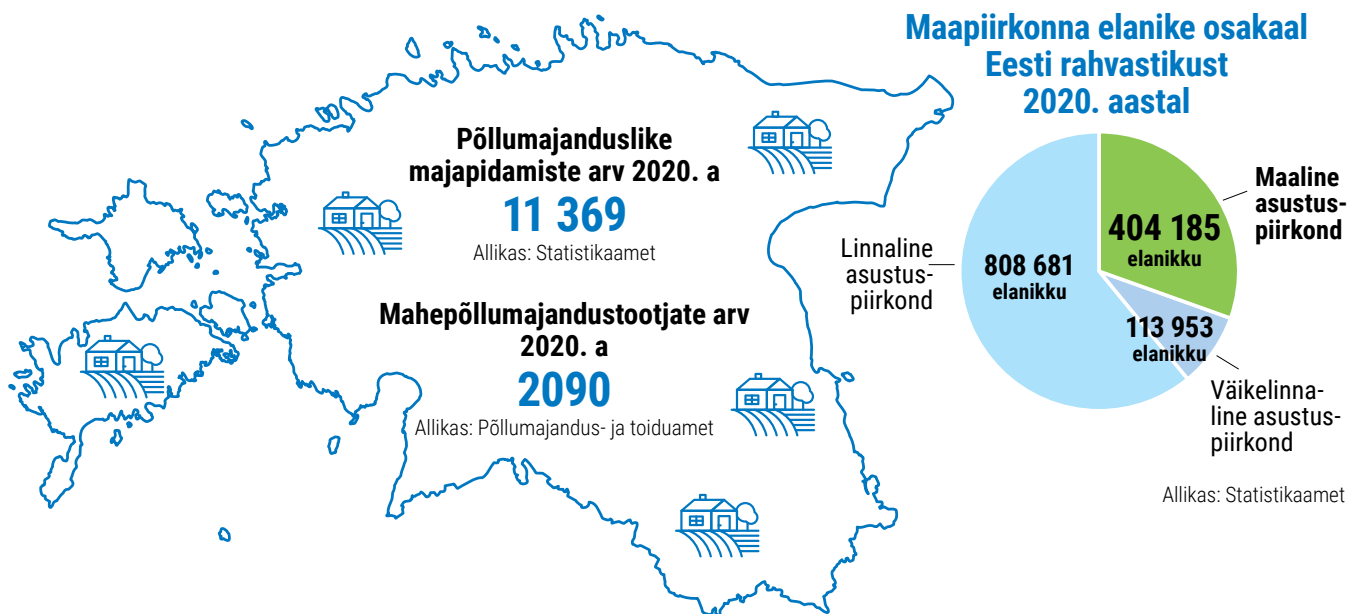
Allikas: Keskkonnaministeerium

Põllumajandussektori ammoniaagi heitkogused

2018. aastal oli Eesti põllumajandussektori NH₃ koguheide **9134 kt**, moodustades **89%** NH₃ summaarsest heitkogusest Eestis.

Allikas: Keskkonnaagentuur

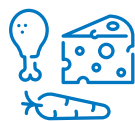
Põllumajanduse majandusharu toodangu väärtus
2019. aastal **997 mln eurot** ehk **1,0 miljardit eurot**

Toidainete- ja joogitootmise toodangu väärtus
2019. aastal **1,86 miljardit eurot**

Allikas: Statistikaamet

Toidukäitlejate arv

16 616 teavitatud ja tegevusloaga toidu/toiduga kokkupuutumiseks ettenähtud materjalide ja esemete käitlejat seisuga 8.10.2020

Allikas: Põllumajandus- ja toiduamet

663 toiduainete tootmisega tegelevat ettevõtet 2019. aastal

98 joogitootmisega tegelevat ettevõtet 2019. aastal

Allikas: Statistikaamet

Toidu tarbijate arv Eestis 2020. aastal

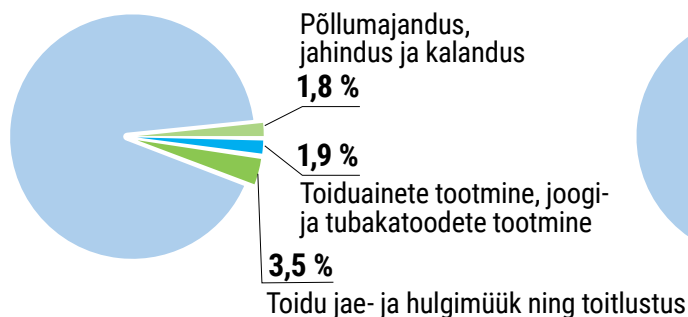
1,33 miljonit elanikku ning Eestit külastavad inimesed

Allikas: Statistikaamet

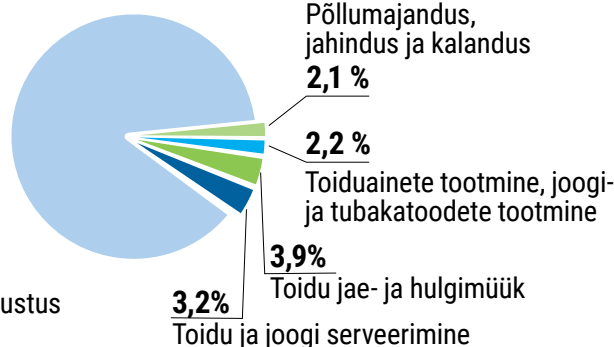
Lisandväärtus

Põllumajanduse, kalanduse, toiduainete- ja joogitootmise tarneahelas loodud lisandväärtuse osakaal kogu lisandväärtusest 2018. aastal

Hõivatus

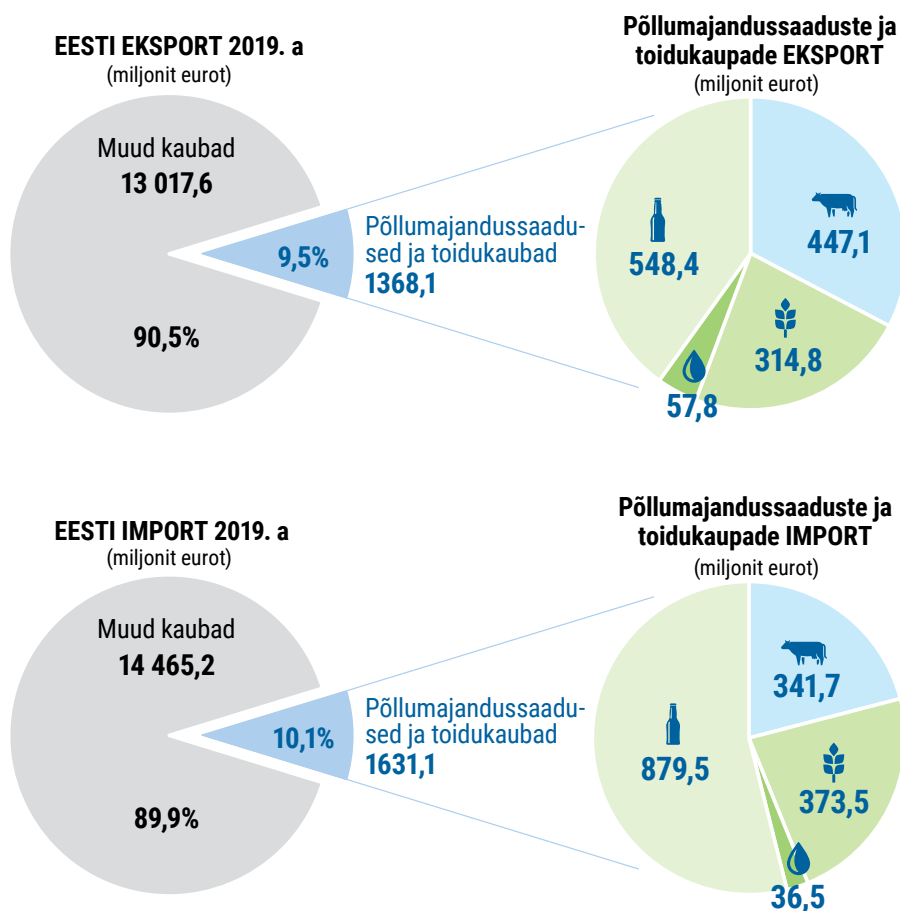
Põllumajanduses, kalanduses, toiduainete- ja joogitootmise tarneahelas hõivatute osakaal kõigist hõivatutest 2018. aastal

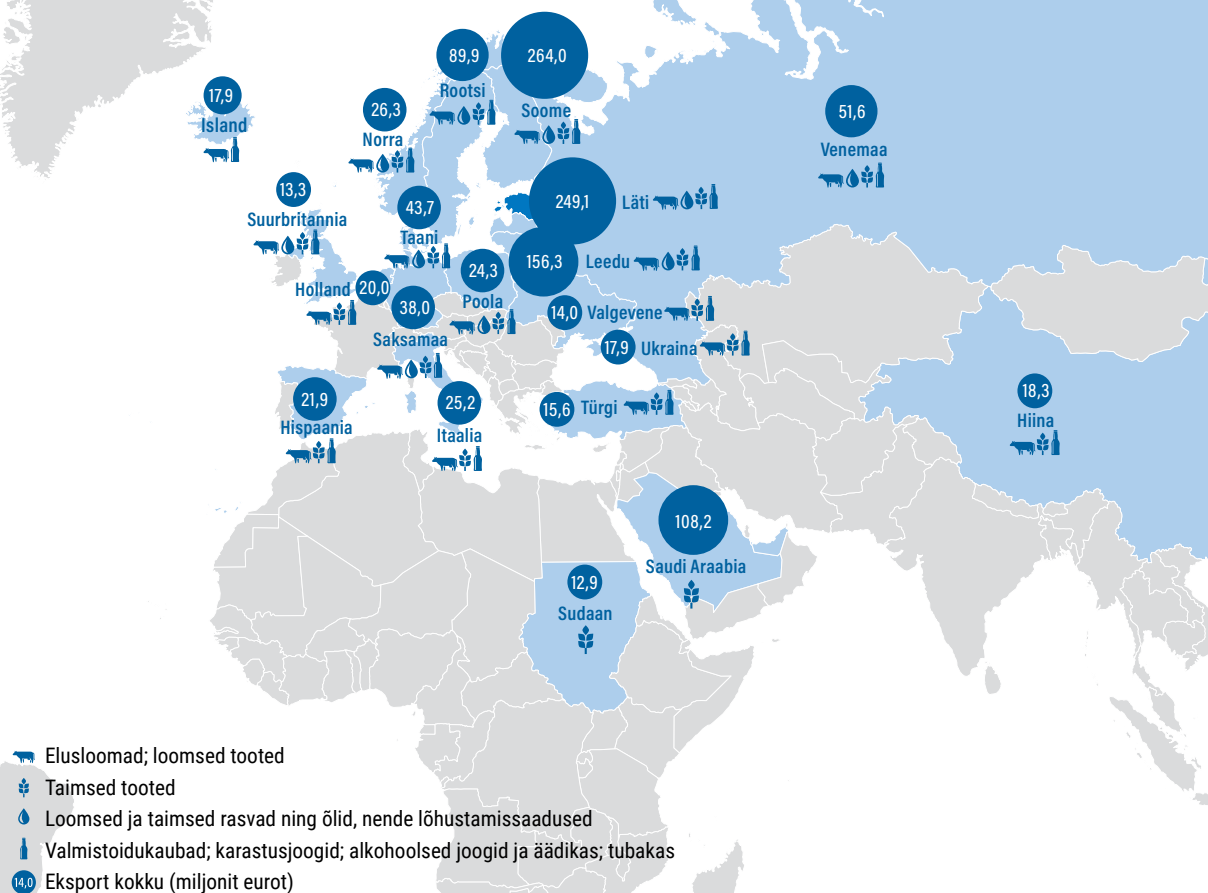
Allikas: Eurostat

Põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksport ja importekspordi väärtus, sh Eesti põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordi väärtus 2019. aastal (miljonit eurot)

	Eksport	Eesti päritolu kaupade eksport	Import	Väliskaubandusbilanss
Kaubad kokku	14 385,7	10 236,4	16 096,3	
 Elusloomad; loomsed tooted	447,1	373,2	341,7	105,5
 Taimsed tooted	314,8	261,5	373,5	-58,7
 Loomsed ja taimsed rasvad ning õlid, nende lõhustamissaadused	57,8	52,4	36,5	21,3
 Valmistoidukaubad; karastusjoogid; alkohoolsed joogid ja äädikas; tubakas	548,4	354,7	879,5	-331,1
Põllumajandussaadused ja toidukaubad kokku	1368,1	1041,9	1631,1	-263,0
Põllumajandussaaduste ja toidukaupade osakaal	9,5%	10,2%	10,1%	

Ekspordi peamised sihtriigid ja tootegrupid sihtriigiti 2019. aastal

	Elusloomad; loomsed tooted	Taimsed tooted	Loomsed ja taimsed rasvad ning õlid, nende lõhustamissaadused	Valmistoidukaubad; karastus- joogid; alkohoolsed joogid ja äädikas; tubakas	Kokku (miljonit eurot)
Soome	70,6	30,9	8,6	153,9	264,0
Läti	90,6	26,8	13,6	118,3	249,1
Leedu	68,5	14,5	17,4	55,9	156,3
Saudi Araabia	0,0	108,2	0,0	0,0	108,2
Rootsi	13,0	19,9	1,2	55,7	89,9
Venemaa	0,6	6,6	1,8	42,7	51,6
Taani	18,7	1,8	2,7	20,4	43,7
Saksamaa	15,9	12,4	2,8	6,9	38,0
Norra	4,3	8,1	0,4	13,5	26,3
Itaalia	18,8	3,0	0,0	3,4	25,2
Poola	16,7	3,1	0,1	4,4	24,3
Hispaania	5,7	13,4	0,0	2,8	21,9
Holland	12,3	5,1	0,0	2,6	20,0
Hiina	12,6	5,2	0,0	0,5	18,3
Ukraina	12,7	0,3	0,0	4,9	17,9
Island	17,1	0,0	0,0	0,2	17,3
Türgi	3,6	11,5	0,0	0,4	15,6
Valgevene	5,1	0,1	0,0	8,8	14,0
Suurbritannia	2,8	4,7	1,1	4,7	13,3
Sudaan	0,0	12,9	0,0	0,0	12,9

Arengukava teostamine

Maksumuse prognoos

Arengukava elluviimist rahastatakse riigieelarvest, tagades selle kooskõla riigieelarve strateegiaga. Arengukava eeldatav kogumaksumus aastatel 2020–2030 on umbes 4,7 miljardit eurot. Täpsem maksumuse prognoos koostatakse igal aastal riigieelarve planeerimise käigus.

Põllumajanduse ja kalanduse arengukava aastani 2030 viiakse ellu kahe programmi alusel. Mõlemas programmis esitatakse alaeesmärkide saavutamiseks kavandatud meetmed ja tegevused koos mõõdikute ja tegevuste (sh teenuste) rahastamiskavaga. Programmide rahastamiskavad kavandatakse maaeluministeriumi ja keskkonnaministeriumi valitsemisalade eelarvemudelites. Programmid koostatakse nelja-aastase vaatega ning neid uuendatakse igal aastal rulluval põhimõttel, lisades ühe aasta.

Seosed teiste arengukavadega

Põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse, toidutööstuse ning maa- ja rannapiirkondade arenguga seotud riiklik tegevus kajastus varem mitmetes eri tasemega arengudokumentides, mis suures osas kehtisid 2020. aastani. PõKa 2030 seob riigi eelarvestrateegia tulemusvaldkonnad „Põllumajandus ja kalandus“ ning „Regionaalareng ja maaelu“ maaelupoliitika mõistes tervikuks.

Oma valdkonna eesmärkide saavutamiseks on PõKa 2030 tegevussuunad lõimitud järgmiste olulisemate arengudokumentidega:

- strateegia „Eesti 2035”,
- Eesti säästva arengu strateegia “Säästev Eesti 21”,
- „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050” ning „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030”,
- „Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035”,
- „Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 koostamise ettepanek”,
- Strateegia „Talust taldrikule” õiglase, tervisliku ja keskkonnahoidliku toidusüsteemi edendamiseks,
- Euroopa biomajanduse strateegia 2018,
- „Mikroobide antibiootikumiresistentsuse vähendamise tegevuskava veterinaarmeditsiini valdkonnas” (2019–2023),
- Euroopa Komisjoni „Toidutootmise ja põllumajanduse tulevik – teatis 2020. aasta järgse ühise põllumajanduspoliitika kohta” (2017) ja „ELi eelarve: ühine põllumajanduspoliitika pärast 2020. aastat” (2018),
- Euroopa Komisjoni ettepanek Euroopa merendus-, kalandus- ja vesiviljelusfondi (EMFAF) 2021–2027 määruse kohta (2018),
- ÜRO tegevuskava „Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030”.

Koostöö ja elluvimine

Arengukava viiakse ellu põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse, toiduainetööstuse ning maa- ja rannapiirkondade arengu teemadega seotud riiklikus, era- ja kolmandas sektoris osalejate ning teadus- ja arendusasutuste koostöös. Arengukava elluviimiseks sekkumiste ja meetmete kujundamisel arvestatakse erasektori algatusel valminud piima-, liha-, teravilja- ja aiandussektori ning töötleva tööstuse arengukavaga „Eesti põllumajandus ja toit 2030”. Arengukava elluviimist juhivad maaeluministerium ja keskkonnaministerium. PõKa 2030 vahehindamine toimub 2023. aastal.

„Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ väljatöötamise eest vastutas Maaeluministeerium ning protsessis osalesid teised ministeeriumid (Keskkonnaministeerium, Sotsiaalministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Rahandusministeerium), Riigikantselei, koostööpartnerid ja valdkonna huvirühmad. PõKa 2030 koostamise protsessi panustas vähemalt 140 organisatsiooni ja/või selle allüksust, sh ettevõtlusorganisatsioonid, keskkonna- ja kogukonnaühendused, ülikoolid ja riigiasutused.

Väljaandja: Eesti Maaeluministeerium

Kokkuvõtte toimetajad: Ants-Hannes Viira, Kersti Aro (Eesti Maaülikool)

Keeletoimetaja: Ülle Sihver (Eesti Maaülikool)

Kujundaja ja küljendaja: Lii Ranniku (Ecoprint AS)

Fotod: Eestimaa Talupidajate Keskliit, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, Eesti Maaülikool, Reigo Teervalt

Arengukava terviktekst: <https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/pollumajanduse-ja-kalanduse-valdkonna-arengukava-aastani-2030>

2021

ISBN 978-9949-698-54-7